

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Strnišnik

Virus zika kot izziv za tradicionalno katoliško spolno moralo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Strnišnik

Mentor: Izr. prof. dr. Marjan Smrke

Virus zika kot izziv za tradicionalno katoliško spolno moralo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Iskrena HVALA

Mentorju, **izr. prof. dr. Marjanu Smrketu** za strokovno pomoč in vse nasvete pri izdelavi diplomske naloge. Občudujem vas, saj ste prava zakladnica znanja in velik vzor na akademskem področju.

Blažu za potrpežljivost in podporo, ko sem jo najbolj potrebovala. Rada te imam.

Mojim prijateljem, **še posebej Evi**, da ste mi stali ob strani in niste obupali nad mano tudi, ko je bilo najtežje. Zelo vas cenim.

Ter seveda **moji družini**, ki me je ves ta čas prenašala in verjela vame. Brez vas mi ne bi uspelo.

Virus zika kot izziv za tradicionalno katoliško spolno moralo

Virus zika, ki je trenutno najbolj razširjen po državah Latinske Amerike, poleg medicinskih zastavlja tudi moralna vprašanja. Čeprav obstaja že vrsto let, se v preteklosti še ni pojavil tako intenzivno kot zdaj. Slovenski znanstveniki so bili pri raziskovanju zelo uspešni, saj so prvi na svetu potrdili povezavo med virusom ziko in mikrocefalijo pri otroku. Ta povezava ustvarja podlago za težave saj lahko otrok, ki je okužen z virusom ziko, postane slep, naglušen ali nem. Po nekaterih državah Latinske Amerike sta dostop do kontracepcije in možnost opravljanja splava otežena ali v celoti prepovedana, kar lahko pripišemo tudi tradicionalni katoliški miselnosti, ki vlada po državah Latinske Amerike in vpliva na zakone po državah. Glede na pospešeno prehajanje Latinoameričanov iz katolicizma v protestantizem se nam zastavi vprašanje, ali virus zika utegne ta proces še pospešiti. Hudo okvarjeni možgani okuženega ploda niso združljivi s kakovostnim življenjem, ideološka stališča tradicionalne katoliške doktrine pa niso združljiva z realnostjo. Virus zika je pripomogel k temu, da je papež Frančišek podal izjavo glede spremembe reproduktivne etike RKC, v kateri je bolj kot absolutistično etiko, podprl proporcionalistično oz. posledičnostno etiko, ki je sicer značilna za protestantizem.

Ključne besede: virus zika, RKC, protestantizem, Latinska Amerika, kontrola rojstev.

The Zika virus as a challenge to the traditional Catholic sexual morality

The Zika virus, which is currently most widely spread in the countries of Latin America, in addition to medical questions raises questions about morality. Even though the Zika virus is not a new phenomenon, as it already exists for many years there is no record of an outbreak of such intensity as witnessed in present times. Slovenian scientists were immensely successful as they were first to find the correlation between the Zika virus and the microcephaly in children. The discovery of the correlation brings dilemmas into existence as the Zika virus may cause blindness, loss of hearing or loss of the ability to speak in infected children. In some Latin American countries the access to birth control and the availability of the abortion are limited or even prohibited which can also be attributed to the influence of the traditional Catholic stance diffused all over Latin America which can also be identified in legislation. As the trend towards religious conversions to Protestantism in Latin America is continuously intensifying, there is a strong possibility, the outbreak of the Zika virus will speed the process of religious conversions. Severely damaged brain of the fetus can result in diminished quality of life, which the traditional Catholic doctrines do not consider as relevant since the Roman Catholic Church bears no relation to reality. The outbreak of the Zika virus attributed to the changes in the approach of the Roman Catholic Church towards the reproductive policies promoted by the Pope Francis who, in his statement, expressed his support to the proportional ethics or consequence-based ethics that are more characteristic of Protestantism rather than to the absolutist.

Keywords: Zika virus, Roman Catholic Church, Protestantism, Latin America, birth regulation.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	7
2	VIRUS ZIKA – NARAVOSLOVNI OZ. ZDRAVSTVENI VIDIKI	9
2.1	Mikrocefalija kot posledica virusa zika.....	9
2.2	Slovenski znanstveniki in njihov doprinos k raziskavam	10
3	VIRUS ZIKA, LATINSKA AMERIKA IN RELIGIJA	11
4	ODNOS KATOLIŠKE CERKVE DO SPOLNOSTI	15
4.1	Odnos Katoliške cerkve do kontracepcije na osnovi Katekizma Katoliške cerkve 15	
4.2	Odnos Katoliške cerkve do splava na osnovi Katekizma Katoliške cerkve	16
4.3	Papeška okrožnica Humanae Vitae	17
5	ODNOS PROTESTANTSKE CERKVE DO SPOLNOSTI	19
5.1	Odnos Protestantske cerkve do kontracepcije na osnovi Katekizma Protestantske cerkve.....	20
5.2	Odnos Protestantske cerkve do splava na osnovi Katekizma Protestantske cerkve 20	
6	UGOTOVITVE NA PODLAGI PRIMERJAVE KATOLIŠKEGA IN PROTESTANTSKEGA KATEKIZMA	21
7	(NE)LEGALNOST KONTROLE ROJSTEV V LATINSKI AMERIKI	22
7.1	(Ne)legalnost opravljanja splava v Latinski Ameriki	23
7.2	Nasprotovanje kontracepciji v Latinski Ameriki	24
8	MOŽNOSTI ALTERNATIVNIH REŠITEV V LATINSKI AMERIKI	26
8.1	Tihi dogovor med RKC in verniki	26
8.2	Predlog papeža Frančiška	27
8.3	Iskanje pomoči prek spleta	28
8.4	Liberalni protestantizem in sekularizacija.....	29
9	SKLEP	31
10	LITERATURA	35

KAZALO SLIK:

Slika 3.1: Območja, kjer je trenutno največ okuženih z virusom ziko	12
Slika 7.2: Zemljevid Latinske Amerike z označenimi območji, kjer veljajo zakonsko določene omejitve glede splava.....	23

KAZALO TABEL:

Tabela 3.1: Delež pripadnikov protestantizma in katolicizma v ogroženih državah Latinske Amerike	13
---	-----------

KAZALO GRAFOV:

Graf 3.1: Delež pripadnikov protestantizma in katolicizma v ogroženih državah Latinske Amerike (izražen v %).....	12
--	-----------

1 UVOD

Pričujoče diplomsko delo obravnava tematiko, ki je zadnje čase pogosto predmet različnih razprav – tako socioloških kot tudi psiholoških in medicinskih. Čeprav virus zika obstaja že vrsto let, smo ljudje na njegovo razširjenost postali pozorni predvsem v zadnjem času. Razlog za večjo prepoznavnost virusa je tudi novica, da so bili slovenski znanstveniki prvi na svetu, ki so dokazali povezavo med virusom ziko in razvojem mikrocefalije, tj. bolezenskega stanja, zaradi katerega se otroci rodijo z manjšo glavo, pri nerojenih otrocih pa virus vpliva na razvoj možganov (World Health Organization 2016). Glede splava in kontracepcije, ki bi lahko preprečila rojstvo oz. spočetje otroka z omenjenim virusom, imajo ljudje različna stališča. Čeprav bi si bodoči starši želeli preprečiti težave, ki se lahko pojavijo zaradi okužbe z virusom ziko, je dostop do takšnih metod zaradi ideoloških stališč verskih organizacij onemogočen. Trenutno je stopnja ogroženosti najvišja v Latinski Ameriki, kjer tudi sicer v veliki večini prevladuje tradicionalna katoliška miselnost.

Eden izmed načinov preprečevanja težav zaradi okužbe z virusom je, da se ljudje izogibajo potovanjem na krizna območja ali da, v primeru obiska ogroženih držav, ukrepajo skladno z navodili zdravstvene stroke, žal pa obstajajo tudi ljudje, ki te izbire nimajo. Na tej točki je treba opozoriti tudi na onemogočen dostop do kontracepcije in prepoved možnosti prekinitve nosečnosti v primeru hude možganske okvare zarodka, ki bi ogrozila možnost kakovostnega življenja.

K raziskovanju te problematike me je dodatno spodbudilo to, da sem na spletu naletela na videoposnetek, ki podaja napotke, kako naj bi ženske iz Čila in ostalih držav Latinske Amerike lahko same sprožile splav. Omenjeni videoposnetek je nastal v sklopu neprofitne medijske korporacije, ki s produkcijo tovrstnih videoposnetkov prikazuje, kaj vse bi ženske naredile, da bi naredile nekaj, kar jim lastna država prepoveduje oz. onemogoča. Čile je ena izmed tistih nekaj držav na svetu, ki splav obravnava kot kriminalno dejanje v vseh oblikah. Primer Čila in tudi drugih držav, ki imajo enak sistem, nam služijo kot opomin, da sta preprečevanje kontracepcije in abortusov resnični življenjski problem, ki pesti milijone ljudi.

V začetku diplomske naloge podam definicijo in naštejem ter opišem značilnosti virusa zika z naravoslovnega vidika. Uvodnim navedbam v zvezi z virusom ziko sledi analiza dosežka slovenskih znanstvenikov, ki so prvi na svetu ugotovili, da med virusom ziko in razvojem mikrocefalije pri zarodkih obstaja povezava. V nadaljevanju podajam ugotovitve, do katerih

sem prišla pri raziskovanju odnosa katoliške in protestantske vere do spolnosti. Razlog za preučevanje tega odnosa se skriva v dejstvu, da je večina prebivalcev Latinske Amerike pripadnikov katoliške cerkve. Za namene preučevanja odnosa katoliške vere do abortusa in kontracepcije sem izvedla analizo na podlagi Katekizma Katoliške Cerkve in papeške okrožnice *Humanae Vitae*, za preučevanje odnosa do abortusa in kontracepcije, ki ga ima protestantizem, pa sem se osredinila na analizo Protestantskega katekizma. V nadaljevanju sem navedla dejstva o območju, ki ga je prizadel virus zika – Latinski Ameriki –, kjer živi največji delež pripadnikov Rimskokatoliške cerkve. Splošnim navedbam o Latinski Ameriki sledi predstavitev vidikov (ne)legalnosti splava in onemogočanja dostopa do kontracepcije na omenjenem območju. V nadaljevanju sem se osredotočila na moralna vprašanja vernikov iz Latinske Amerike, pri čemer me je zanimalo, h katerim alternativnim možnostim se zatekajo ljudje v stiski, ki jo je v času nosečnosti povzročila okužba z virusom ziko, h katerim jih sili omejen dostop do določenih storitev v zvezi s spolno reprodukcijo. V zaključku podam odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Za namene diplomskega dela sem predelala obstoječe vire in literaturo na to temo ter pregledala raziskave te problematike, ki so bile že opravljene. Pri raziskavi sem upoštevala dejstvo, da smo si ljudje različni in da se naša načela in prepričanja med seboj razlikujejo. Predpostavljam, da je širjenje virusa zika izziv za tradicionalno katoliško spolno moralo, saj se pod vprašajem znajdejo načela, ki lahko korenito vplivajo na splošno javno zdravje.

V sklepu diplomskega dela bom poskušala odgovoriti na tri raziskovalna vprašanja, ki se nanašajo na možne posledice, ki naj bi jih imelo širjenje virusa zike na religijska področja. Ta vprašanja so naslednja:

- Je na primeru Latinske Amerike spolna praksa katoličanov skladna z doktrino katoliške vere; če ni, ali utegne virus zika ta razkorak še povečati?
- Ali je znotraj RKC zaradi izrednih razmer, ki jih je povzročil izbruh virusa zika, prišlo do večje fleksibilnosti v odnosu do spolnosti?
- Ali lahko v Latinski Ameriki širjenje virusa zika vpliva na večje število spreobrnitev iz katolicizma v protestantizem?

2 VIRUS ZIKA – NARAVOSLOVNI OZ. ZDRAVSTVENI VIDIKI

Virus zika je flavivirus, ki je trenutno v ospredju zaradi intenzivnega širjenja po državah Latinske Amerike. Zaradi problematike slednjega se je pojavila potreba po ukrepih v skladu z javnim zdravjem. Virus se je najprej pojavil le na redkih območjih Afrike in Azije, leta 2015 v Braziliji, kasneje pa se je zelo hitro razširil tudi po ostalih območjih Južne in Srednje Amerike (Nacionalni inštitut za javno zdravje 2016). Čeprav so okužbe z virusom ziko opisane kot blage okužbe s slabim počutjem, lahko določene manifestacije virusa povzročijo resnejše simptome – npr. Guillain-Barréjev sindrom pri mladostnikih in mikrocefalijo pri otrocih, rojenih okuženim materam. Za virus ziko trenutno ni predpisanega učinkovitega zdravila / cepiva. Skladno s tem je skrb za javno zdravje osnovano pretežno na preprečevanju okužb ljudi, ki se nahajajo na ogroženih območjih, posebno nosečih žensk. Kljub temu, da se o virusu izve vsak mesec več, vprašanja o virusnih vektorjih, rezervoarjih, patogenezi, genetski raznolikosti in možnih sinergijskih učinkih na sočasno okužbo z drugimi virusi še vedno ostajajo odprta. Ta vprašanja povečujejo potrebo po nadaljnjem raziskovanju, optimizaciji nadzora okuženih ter posredovanju na področju javnega zdravja (Bloch in Plourde 2016).

Latinska Amerika s svojim podnebjem predstavlja najbolj ugodno okolje za razvoj komarjev, ki prenašajo virus zika. Virus se prenaša s pikom okuženega komarja vrste *Aedes*. Komarji najprej pičijo okuženo osebo, nato pa okužbo prenašajo na druge, zdrave ljudi. Trenutno je, glede na podatke s spletne strani centrov za kontrolo bolezni in preventivo (angl. Centers for Disease control and Prevention, v nadaljevanju CDC), znano, da se lahko virus prenaša s spolnimi odnosi (prenašalec je moški), s transfuzijo krvi, prek laboratorijske izpostavljenosti in z noseče matere na plod (CDC 2016). Pojavljajo se polemike o tem, da naj bi cepivo proti virusu ziki kmalu že izdelali.

2.1 Mikrocefalija kot posledica virusa zika

Na splošno so virusi prisotni v vseh telesnih izločkih, tako v slini kot v znoju (npr. ebola) Telo se z imunskim sistemom želi pred okužbo zaščititi ter se na vsak način otresti virusa, vendar se lahko virus v nekaterih delih telesa zadrži dalj časa. Eno izmed takšnih mest, kjer se lahko virus zadržuje dlje časa, saj je to mesto izven dosega imunskega sistema, so možgani (Zgonik 2016). Virus v povezavi s poškodovanim možganskim tkivom je po besedah dr. Tatjane Avšič Županc, neizpodbiten dokaz za povezavo mikrocefalije in okužbe z virusom ziko. Obstaja več vrst mikrocefalije in vzrokov za njen nastanek. Virus je nevrotropen, kar pomeni, da ob vstopu skozi

krvno-možgansko pregrado, ki je pri nerojenem otroku še nepopolno razvita. Tam se naseli v določene živčne celice, ki mu omogočajo preživetje (Zgonik 2016).

2.2 Slovenski znanstveniki in njihov doprinos k raziskavam

Prav slovenski znanstveniki so tisti, ki jim je uspelo prvim dokazati povezavo med okužbo z virusom ziko in razvojem mikrocefalije pri otroku v maternici. Virologinja dr. Tatjana Avšič - Županc ima kot vodja raziskave največje zasluge za uspeh. Odkritje je bilo objavljeno tudi v ugledni medicinski znanstveni reviji New England Journal of Medicine (Zgonik 2016).

Dr. Tatjana Avšič - Županc je o virusu ziki prvič brala leta 2002, ko se je pripravljala na študijsko predavanje o flavivirusih, vrsto virusov kamor sodi tudi virus zika. Naslednjič je virus njeno pozornost pritegnil šele leta 2007, ko je prišlo do izbruha virusa na tihomorskem otoku Yap. Vmesnem zatišju je v sledila epidemija virusa zike, ki se je pojavila na otočjih Francoske Polinezije v letih 2013 in 2014. Leta 2014 so se v laboratoriju slovenskih znanstvenikov na virus ziko pripravili in se opremili tudi s potrebno diagnostiko (Zgonik 2016).

Do odkritja je prišlo, ko je Jernej Mlakar, specializant patologije, dr. Tatjano Avšič Županc povprašal o možnostih diagnosticiranja virusa zike, saj je opravljal obdukcijo ploda, saj je bilo možno, da je njegova mati bila v času nosečnosti lahko okužena s tem virusom. Po opravljenem testiranju vzorci niso pokazali prisotnosti virusa denge, niti čikungunje, v možganskem tkivu pa se je pokazala prisotnost virusa zika. Kljub začetnim dvomom so ponovne raziskave pokazale enako. V istem času so iz Brazilijske poročali o povečanem številu primerov mikrocefalije. Sprva se je o povezavi med mikrocefalijo in okužbo z virusom ziko le ugibalo, saj testiranje pred slovenskimi znanstveniki ni opravil še nihče. Slovenski znanstveniki so zatem opravili dodatne preiskave, vendar je bilo zavoljo fiksacije vzorcev v formalinu na rezultate počakati še nekaj časa. V nadaljevanju so iskali potrditev, da je mati res prebolela okužbo z virusom ziko in da prisotnost protiteles v krvi ni povezana z okužbo s katerim od drugih flavivirusov. Poleg različnih virusnih okužb, ki predstavljajo manjši delež, so pomembni tudi genetski in okoljski dejavniki. Glede na to da so slovenski znanstveniki izključili vse možne vzroke, kot so vse druge okužbe, in genetske vzroke, so kot možen vzrok ostali le še okoljski dejavniki. Povezave med okoljskimi dejavniki in virusom ziko slovenski znanstveniki niso mogli sami izključiti, saj je bila to domena brazilskih znanstvenikov. Nadaljnje poglobljene raziskave so pokazale, da gre za virus zika, ki je bil sicer odkrit že leta 1947 v Ugandi (Avšič Županc v Zgonik 2016).

3 VIRUS ZIKA, LATINSKA AMERIKA IN RELIGIJA

Po navedbah dr. Tatjane Avšič - Županc je bil pri raziskavi, ki so jo opravili slovenski znanstveniki, vključen tudi moralni vidik. Mati okuženega ploda naj bi se zavzela za objavo odkritja, da bi tako pomagala tudi ostalim (Zgonik 2016). Šlo je za Italijanko, za katero v njeni domovini splava v sedmem mesecu nosečnosti v nobenem primeru ni bil mogoč. Italijanski zdravniki splava niso mogli izvesti, čeprav so bili otrokovi možgani polni cist, zaradi katerih otrok ne bi ne slišal ne videl in ne govoril. V Sloveniji sta obe etični komisiji splav podprli, slovenski izvedenec za sodno medicino dr. Jože Balažic pa je dejal, da splavu sicer nasprotuje (med drugim je sodeloval z RKC v kampanji proti družinskemu zakoniku), vendar da ob tako hudi okvari možganov podpira materino odločitev (Zgonik 2016).

Z izbruhom virusa zike se je odprlo eno od zanimivejših vprašanj, ki zadeva verska stališča in predsodke. To vprašanje me je spodbudilo k odločitvi, da pod drobnogled vzamem dve veji krščanstva, in sicer katolicizem in protestantizem. Ko govorimo o krščanstvu, govorimo o največji religiji današnjega sveta. Krščanstvo naj bi zajemalo več kot milijardo in pol iniciirancev, prevladuje pa v Evropi, v vseh treh Amerikah, v nekaterih delih Afrike, v Avstraliji in na Novi Zelandiji (Smrke 2000).

V pričujoči diplomski nalogi se bom osredotočila izključno na območje Latinske Amerike, saj menim, da versko prepričanje vpliva na način razmišljanja tamkajšnjih prebivalcev. V času širjenja virusa zika to izpostavljam kot problematično, kajti doktrina rimskokatoliške cerkve prepoveduje kontracepcijo in splav, omenjeni metodi pa predstavljata edino možno rešitev pri preprečevanju posledic zaradi okužb z virusom ziko.

Latinska Amerika je dom več kot 425 milijonov katoličanov. Zgodovinski podatki razkrivajo, da je bilo med letoma 1900 in 1960 katoliško verujočih vsaj 90 % prebivalcev Latinske Amerike. V času raziskave centra Pew Research iz leta 2014 se je v raziskavi Latinske Amerike za katolike opredelilo 69 % prebivalcev. Raziskovalci opazajo, da veliko prebivalcev Latinske Amerike prestopa v evangelijski protestantizem – najmočnejše zastopani so binkoštniki. Veliko ljudi je v raziskavi navedlo, da sledijo navadam in običajem, ki so povezani z afro-karibskimi, afro-brazilskimi in ostalimi avtohtonimi religijami. Raziskava je pokazala, da so ženske večinoma bolj predane veri kot moški in da so ljudje, ki so stari 35 in več, bolj verni kot tisti, ki so stari med 18 in 34 let. Vprašalnik iz leta 2014 je vseboval tudi vprašanje, zakaj so se nekateri katoličani odločili za prestop k protestantizmu. Najbolj pogosti odgovori so bili, da so

si želeli bolj osebnega stika z bogom, drugačnega način bogoslužja ali pa stika s cerkvijo, ki svojim članov pomaga bolj kot katoliška cerkev (Pew Research Center 2014).

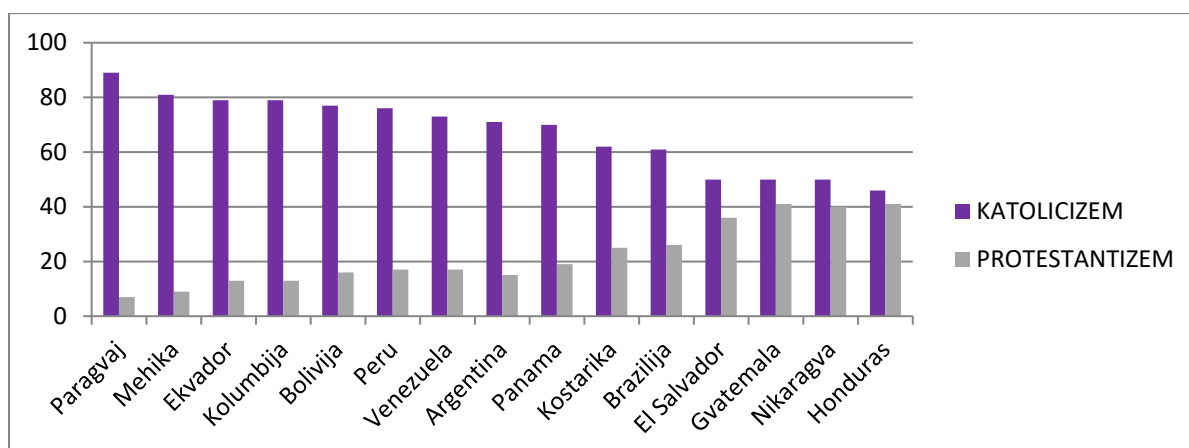
Slika 3.1: Območja, kjer je trenutno največ okuženih z virusom ziko

Vir: Centers for Disease and Prevention (2016)

Ugotovitve raziskave, ki jo je na temo verstev leta 2014 izvedel center The Pew Research, bom za namene diplomskega dela povezala z izbruhom virusa zike v Latinski Ameriki. Osredotočila se bom na to, kolikšen je delež pripadnikov protestantizma v primerjavi z deležem pripadnikov katolicizma v petnajstih državah Latinske Amerike, ki so trenutno, glede na zadnje podatke spletne strani Centers for Disease Control and Prevention, največje krizno žarišče virusa zika.

Graf 3.1: Delež pripadnikov protestantizma in katolicizma v ogroženih državah Latinske Amerike (izražen v %)

Vir: Pew Research Center (2014) in Centers for Disease Control and Prevention (2016)

Tabela 3.1: Delež pripadnikov protestantizma in katolicizma v ogroženih državah Latinske Amerike

DRŽAVA LATINSKE AMERIKE	KATOLIČANI (%)	PROTESTANTI (%)
Paragvaj	89	7
Mehika	81	9
Ekvador	79	13
Kolumbija	79	13
Bolivija	77	16
Peru	76	17
Venezuela	73	17
Argentina	71	15
Panama	70	19
Kostarika	62	25
Brazilija	61	26

El Salvador	50	36
Gvatemala	50	41
Nikaragva	50	40
Honduras	46	41

Vir: Pew Research Center (2014) in Centers for Disease Control and Prevention (2016)

Iz zgornjih podatkov (gl. Tabelo 3.1) lahko razberemo, da je bil delež pripadnikov katoliške vere v državah, ki so dandanes najbolj ogrožene z virusom ziko, leta 2014 zelo visok. V Paragvaju ta delež zajema kar 89 % sodelujočih v raziskavi, medtem ko je bilo protestantov le 7 % izmed vprašanih. V vzorcu petnajstih držav jih je tako štirinajst, kjer je bil delež katoličanov enak ali je celo (močno) presegal 50 % sodelujočih v raziskavi. Izjema je le Honduras s 46 % katoličanov in 41 % protestantov.

Prestopanje iz katolicizma v protestantizem se je v preteklosti sicer pojavilo že v sredini devetnajstega stoletja, ko je v ZDA prispel ogromen delež priseljencev katoliške vere. S seboj naj bi prinesli nizko stopnjo participacije pri katoliških obredih, očitali pa so jim tudi, da niso povsem predani veri. Sprva so se katoliški priseljenci želeli priključiti protestantom, ki so jih vztrajno vabili medse, kar je ameriške katoliške duhovnike prisililo, da so sprejeli določene protestantske prakse, ki so verujoče prepričale, da ostanejo katoliške vere. Omenjene tehnike so vključevale tudi več cerkvenih srečanj. Katoliška cerkev v ZDA je na ta način postala močnejša in bolj učinkovita, kot katerakoli druga cerkev v Evropi. V Latinski Ameriki je katoliška cerkev doživela največjo prevlado v času, ko je sprejela nekaj glavnih elementov konkurenčne binkoštna cerkve (Smith in Stark 2012).

Umeščanje revščine v kontekst religije je področje, ki je za preučevanje tematike, ki jo obravnava pričujoče diplomsko delo, še posebej zanimivo. Le manjši del vernikov, ne glede na religijo meni, da je prepričevanje vlade, da se zavzema za pravice revnih, najbolj pomemben vidik pri pomoči šibkejšim, kljub temu so katoliki pomoči socialno šibkejšim naklonjeni bolj, kot protestanti (Pew Research Center 2014).

Konec leta 2013 in v začetku leta 2014 sta kar dve tretjini držav Latinske Amerike pokazali pozitivno naravnost do papeža Frančiška. Ambivalenten odnos do trenutnega papeža so sicer v veliki večini izkazali nekdanji katoliki, izredno pozitivno mnenje o njem pa imajo Argentinci,

saj je Argentina njegova domovina. V vprašalniku je bilo vključeno tudi vprašanje, s katerim so anketirane spraševali, če menijo, da bo izvolitev papeža Frančiška prinesla velike, majhne ali ničelne spremembe. Več kot polovica vprašanih je odgovorilo, da se jim zdi, da bo izvolitev papeža prinesla velike spremembe. S tem se nekdanji katoliki strinjajo v manjši meri, saj je večina vprašanih katolikov povedalo, da je zaenkrat še prezgodaj za napovedi (Pew Research Center 2014).

Večina vprašanih katoličanov je izrazila mnenje, da bi morala Katoliška cerkev dopustiti uporabo kontracepcije in spremeniti načela v zvezi s kontracepcijo. Enako menijo glede tega, da bi morala Cerkev omogočiti večjo svobodo pri odločanju za potencialno partnersko razvezo. Statistični podatki dokazujejo, da je nestrinjanje s Cerkvvenimi načeli eden izmed vzrokov, da se ljudje, ki so bili vzgojeni v katoliškem verskem duhu, kasneje odločajo za spreobrnitev (Pew Research Center 2014).

4 ODNOS KATOLIŠKE CERKVE DO SPOLNOSTI

Katekizem Katoliške cerkve zajema celoten nauk Katoliške cerkve in predstavlja vse bistvene razsežnosti katoliškega nauka in življenja po veri (Janežič 2006, 37–38).

4.1 Odnos Katoliške cerkve do kontracepcije na osnovi Katekizma Katoliške cerkve

Zakonca naj bi bila, po navedbah Katekizma Katoliške cerkve, poklicana dajati življenje in sodelovati pri »stvariteljski božji moči in pri božjem očetovstvu« (Slovenska škofovska konferenca 2008, 589). Sem sodi tudi poseben vidik odgovornosti, ki dopušča razmaknjenost rojstva otrok. To naj bi se skladalo s pravilno velikodušnostjo odgovornega starševstva. Občasna vzdržnost, metode urejevanja rojstva na podlagi samoopazovanja in zatekanje k neplodnim obdobjem, naj bi bili skladni z objektivnimi merili naravnosti. V Katoliškem katekizmu je kot notranje zlo opredeljeno vsako dejanje, ki bi v predvidevanju zakonskega dejanja ali v njegovem poteku, hotelo služiti kot cilj ali sredstvo za preprečitev spočetja novega življenja, zaradi česar je kontracepcija po rimskokatoliški doktrini obravnavana kot objektivna ovira, saj se s tem prekine celostna podaritev samega sebe drugemu. Katekizem navaja, da uporaba kontracepcije odklanja odprtost življenju in škodi notranji resničnosti zakonske ljubezni (Slovenska škofovska konferenca 2008, 589–590).

Tukaj bi se lahko vprašali, kakšna naj bi bila po Katoliškem katekizmu vloga države pri skrbi za reproduktivno zdravje. Katoliški katekizem državo opredeljuje kot mehanizem, ki je odgovoren za blaginjo državljanov. Skladno s tem naj bi imela država zakonsko pravico pri

poseganju v politiko usmerjanja rasti prebivalstva. Katekizem izpostavlja dejstvo, da mora država rast prebivalstva usmerjati z objektivnim in spoštljivim informiranjem in ne avtoritarno in prisilno, kar pomeni, da država sebe ne more na zakonit način postaviti na mesto pobude zakoncev, ki naj bi bili v prvi vrsti odgovorni za rojstvo in vzgojo svojih otrok. Katoliški katekizem pravi tudi, da država ni pooblaščenca za to, da bi na tem področju posegala vmes s sredstvi, ki nasprotujejo naravnim zakonom (Slovenska škofovska konferenca 2008, 590).

4.2 Odnos Katoliške cerkve do splava na osnovi Katekizma Katoliške cerkve

V Katekizmu Katoliške cerkve (2008) je navedeno, da peta božja zapoved neposreden in nameren uboj opredeljuje kot nekaj zelo grešnega (Slovenska škofovska konferenca 2008, 568). Usmrnitev otroka, brata, očeta in matere ali zakonca katekizem smatra kot hud zločin, ki trga naravne vezi. V njem je navedeno, da pomisleki javne higiene ne morejo opravičiti nobenega uboja, tudi če bi ga ukazala javna oblast (Slovenska škofovska konferenca 2008, 568). V poglavju, ki se nanaša na splav, je zapisano, da je človeško življenje treba spoštovati in ga brezpogojno ščititi od spočetja dalje. Od prvega trenutka človekovega življenja smo človeškemu bitju dolžni priznavati njegove pravice, med katerimi je tudi, pravica, ki je nihče ne sme kratiti, in sicer pravica do življenja (Slovenska škofovska konferenca 2008, 569).

Katoliška cerkev je od prvega stoletja dalje trdila, da je vsak izzvani splav naravno zlo, kar katoliška miselnost zapoveduje še dandanes. Direktni splav (kot cilj ali kot sredstvo) naj bi bil v globokem nasprotju z naravno postavo. Po načelih Rimskokatoliške cerkve naj bi Bog naj bi ljudem zaupal nalogo, da življenje ohranjajo in varujejo z največjo skrbjo, zato sta splav in usmrnitev otroka obravnavana kot gnusen zločin. Katekizem Katoliške cerkve navaja tudi, da je formalno sodelovanje pri splavu velik greh. Katoličani sodelovanje pri splavu obsojajo na izobčenje in odklonjeno usmiljenje (Slovenska škofovska konferenca 2008, 569). Preporodna diagnostika je po Katekizmu katoliške vere naravno dopustna v primeru, da spoštuje življenje in neokrnjenost človeškega embrija in fetusa. Preporodna diagnostika mora posamezen zarodek zaščititi in ga zdraviti. Predvidevanje možnosti za sprožitev abortusa je, po Katoliškem katekizmu, v nasprotju z naravo, zato morebitne hibe ali dedne bolezni, ki jih odkrijemo s preporodno diagnostiko, ne smejo biti enakovredne obsodbi na smrt (Slovenska škofovska konferenca 2008, 570).

Katoliški katekizem navaja, da je proizvodnja človeških embrijev nemoralno, saj se s tem izrablja »biološki material«. Poskusi poseganja v kromosomsko in genetsko posest naj ne bi

bili terapevtski, temveč stremijo k proizvodnji živih bitij, ki so izbrana glede na spol ali na druge vnaprej določene lastnosti. Kot je razvidno iz zgornjih navedb, Rimskokatoliška cerkev poseganje v kromosomsko in genetsko posest opredeljuje kot nekaj, kar je v nasprotju z dostojanstvom človeškega bitja, njegovo integriteto in enkratno, neponovljivo identiteto (Slovenska škofovska konferenca 2008, 570).

4.3 Papeška okrožnica *Humanae Vitae*

Vsebina papeške okrožnice *Humanae Vitae* iz leta 1968 predstavlja eno izmed največjih kontroverznosti znotraj Rimskokatoliške cerkve. Papež Pavel VI. je v njej izrazil stališče glede kontracepcijskih sredstev oz. o nedovoljenih in dovoljenih načinih uravnavanja rojstev (Shaffer 1968). Nova izdaja okrožnice iz leta 2014 ima v slovenskem prevodu naslov *Božji načrt za naju*. Okrožnica naj bi poudarjala čutno, duhovno, celostno in rodovitno ljubezen med možem in ženo. V ospredju je pomen odgovornega starševstva, posodobljena okrožnica pa vsebuje tudi smernice glede uravnavanja spočetij, ki so skladna s prej omenjenimi vidiki (Pavel VI. 2014).

Uradniki držav Latinske Amerike so okrožnici, ki je bila objavljena konec julija 1968, izrekli močno podporo, hkrati pa so kot nesprejemljivo označili vse, kar je bilo v nasprotju z vsebino omenjene okrožnice. Tudi tisti škofi, ki so bili pred objavo omenjene okrožnice fleksibilni glede kontrole rojstev, so se z vsebino okrožnice strinjali in izrazili obžalovanje za njihova pretekla stališča. V Mehiki je bilo izdano celo ostro opozorilo, da se kakršnega koli odstopanja od katoliških načel ne bo toleriralo, kot edino možno metodo za odlaganje nosečnosti zaradi resnih razlogov pa naj bi bila spolna vzdržnost (Shaffer 1968).

Okrožnico sestavlja enaintrideset točk, ki so med seboj vsebinsko povezane, vse se namreč ukvarjajo s preučevanjem rojstev. V uvodnem delu okrožnice papež izrazi zaskrbljenost, da bi naglo naraščanje števila rojstev lahko vznemirilo državne oblasti, ki bi se lahko »zoper to nevarnost« borile z vpeljavo radikalnih ukrepov (Pavel VI. 2014, 8). V okrožnici papež izpostavi tudi spremenjeno dožemanje žena in njihovih vlog v družbi ter drugačno vrednotenje zakonske ljubezni in zakonskih dejanj, ki izhajajo iz te ljubezni. V peti točki okrožnica opisuje združenje komisije, ki naj bi preučila mnenja o vprašanjih glede zakonskega življenja, posebno o pravilnem uravnavanju rojstev. V nadaljevanju izvemo, da komisija ni bila enotna, zaradi česar ni podala jasnih končnih odločitev. Vso dokumentacijo ponovno preučila in podala nekaj ključnih ugotovitev. Po mnenju komisije je zadeve, povezane z vprašanji zakonskega življenja, treba obravnavati celostno, saj so se mnogi, ki so poskušali upravičiti umetne metode

uravnavanja rojstev, sklicevali na zahteve bodisi zakonske ljubezni bodisi odgovornega starševstva (Pavel VI. 2014, 13). Deseta točka govori o odgovornem starševstvu. Odgovorni starši morajo obvezno imeti sposobnost samoobvladovanja, ki ga vodita razum in volja. Kot navaja okrožnica, živijo odgovorno starševstvo tako tisti, ki se premišljeno in velikodušno odločijo za večje število otrok, kakor tisti, ki zaradi utemeljenih razlogov in v spoštovanju naravnega zakona sklenejo, da za določen ali nedoločen čas ne bodo imeli novega otroka (Pavel VI. 2014, 16). Vseeno pa zadnji odstavek desete točke navaja, da zakoncema pri posredovanju življenja ni oproščeno delovati samovoljno in svobodno, saj naj bi bila edina pravi način, da svoje delovanje uskladita »z ustvarjalnim Božjim načrtom, ki ga izraža sama narava zakona in narava zakonskih dejanj« (Pavel VI. 2014, 16). Bog naj bi naravne zakone in čas rodovitnosti določil premišljeno, in sicer tako, da so presledki med rojstvom že sami po sebi razporejeni smiselno. Cerkev naj bi učila, da mora vsako zakonsko dejanje ostati odprto za stvaritev novega življenja. Štirinajsta točka okrožnice se vsebinsko navezuje na Katekizem Katoliške cerkve, saj navaja, da moramo, skladno z načeli človeškega in krščanskega pogleda, že od samega začetka zavračati neposredno prekinitev že nastalega življenja. V okrožnici je zapisano, da dejanja, ki privedejo do trajne aličasne sterilizacije, niso sprejemljiva in da je takšna dejanja treba obsojati (Pavel VI. 2014). V nadaljevanju se v okrožnici posredno zavrne tudi kontracepcija, saj naj bi bil cilj tega dejanja preprečitev spočetja novega življenja (Pavel VI. 2014), medtem ko terapevtska sredstva, ki lahko privedejo do neplodnosti, niso smatrana kot nedovoljena. Cerkev dovoljuje t. i. »uporabljanje nerodovitnih dob«, s katerimi se uravnava razmik med rojstvi.

Cerkev naj bi bila dosledna sebi in zvesta svojemu nauku, ko dopušča uporabo nerodovitnih dni. Dosledna pa naj bi bila tudi pri obravnavi sredstev za preprečevanje nosečnosti, čeprav bi jih kdo uporabljal iz na videz poštenih in resnih razlogov. Med tema dvema primeroma je namreč bistvena razlika: v prvem primeru se zakonci upravičeno poslužujejo naravne zmožnosti v drugem primeru pa jo ovirajo, saj ima ta svoj naravni rodilni postopek (Pavel VI. 2014).

Točka sedemnajst povezuje umetno uravnavanje rojstev in potencialno zakonsko nezvestobo in splošen padec naravnosti. V okrožnici je izpostavljena nujnost strahu pred tem, da bi se moški lahko navadili na uporabo sredstev proti spočetju in posledično izgubili spoštovanje do žena, kar bi lahko v skrajnem primeru pripeljalo do tega, da jih ne bi več obravnavali kot svoje soproge in jim ne izkazovali spoštovanja in ljubezni. V tem delu okrožnice je izpostavljena tudi

bojazen pred tem, da bi z umetnim uravnavanjem rojstev ves nadzor prepustili državnim oblastem, ki naj se ne bi, po mnenju Katoliške cerkve, ukvarjale z zakoni narave. Vzpostavitev mej naj bi bila nujna za doseg spoštovanja, ki smo ga dolžni izkazati človeškemu telesu in njegovim naravnim funkcijam (Pavel VI. 2014, 22).

V točki osemnajst smo priča razlagi, da ni nič čudnega, da je Cerkev znamenje nasprotovanja, saj je znamenje nasprotovanja tudi njen Božji Ustanovitelj (Pavel VI. 2014, 24). Pri ohranjanju zakonske naravnosti naj bi šlo v celoti za prispevanje k obnovitvi resnično človeške civilizacije. Slednje temelji na spodbudi človeka, da naj ne postane »suženj tehničnih sredstev« (Pavel VI. 2014, 24). Točka dvajset opisuje, da edini krščanski in pravilni način uravnavanja rojstev ni enostaven in naj bi pri njegovem uresničevanju lahko pomagala edino »Božja milost« (Pavel VI. 2014, 26). Nadalje avtor navaja, da je pri tem treba obvladovati nagone, za kar naj bi bila brez dvoma potrebna askeza.

Od triindvajsete do enaintridesete točke smo v papeški okrožnici priča nagovoru državnim oblastem, znanstvenikom, krščanskim zakoncem, zdravnikom in zdravstvenemu osebju, duhovnikom in škofom. Državne oblasti v teh točkah papež opozarja, da so dolžni varovati skupno blaginjo, in jih poziva, da so dolžni storiti več za ohranitev naravnih vrednot. Znanstvenike se poziva k spodbujanju uravnavanja rojstev z upoštevanjem naravnega reproduktivnega procesa žensk. Glede krščanskih zakoncev papež pravi, da naj vsak svojo ženo ljubi kakor sebe, žena pa naj moža spoštuje (Pavel VI. 2014, 31), kar skladno s preteklimi navedbami pomeni, da je pri načrtovanju skupnega življenja pomembno zakonsko delovanje in ne zgolj odločitev posameznika. Zdravnike in zdravstveno osebje okrožnica opredeli kot »izvrševalce odličnih zahtev svojega krščanskega poklica« (Pavel VI. 2014, 32). V skladu s tem naj bi bila njihova poklicna dolžnost, da si pridobijo potrebno znanje na tem področju, ki naj bi bilo še posebej občutljivo. Duhovnike okrožnica poziva k enotnosti in spoštovanju cerkvenega učiteljstva, škofom pa naroča, da naj bodo vztrajni in naj se nenehno trudijo varovati in ohranjati svetost zakona (Pavel VI. 2014, 32).

5 ODNOS PROTESTANTSKE CERKVE DO SPOLNOSTI

V Latinski Ameriki med vrstami protestantizma prevladuje neoprotentizem, kamor sodijo binkoštniki (angl. *pentecostal church*). Gre za ultrakonzervativno ali fundamentalistično strujo (Smrke 2000, 242). Raziskava centra Pew Research iz leta 2014 je pokazala, da se v treh latinskoameriških državah – Dominikanski republiki, Braziliji in Panami – kar osem od desetih

protestantov uvršča med binkoštnike, medtem ko se v Portoriku, Nikaragvi, Gvatemali, Argentini, Hondurasu, Ekvadorju in Čilu med binkoštnike uvršča kar dve tretjini sodelujočih v raziskavi (Pew Research Center 2014). Binkoštniki imajo do spolnosti bolj konzervativno stališče kot npr. luteranski protestanti. Po svetu obstaja več binkoštnih cerkva, ki združujejo že več kot 100 milijonov pripadnikov, delež pa se hitro povečuje predvsem v Latinski Ameriki (Smrke 2000).

5.1 Odnos Protestantske cerkve do kontracepcije na osnovi Katekizma Protestantske cerkve

V Protestantskem katekizmu preberemo, da bi, z ozirom na boljše in željam uporabnikov prilagojene možnosti kontracepcije, morali opustiti navajanje zunanjih okoliščin kot meje za našo odločitev. Zadnja pomoč pri odločanju v tej težki odločitvi za ali proti katerikoli kontracepcijski metodi, ki posega v jedro intimnih človeških odnosov, pa je lahko samo drža ljubezni, ki misli na drugega in zapostavlja lastno udobje (Protestantski katekizem 1995, 249).

V Protestantskem katekizmu je nadalje zapisano, da znanost in tehnika napredujeta, česar se moramo zavedati. Upoštevati moramo, da zaradi novih znanstvenih spoznanj in tehnik postajamo sicer bolj neodvisni od narave, hkrati pa »bolj odvisni od znanstvenikov in zdravnikov, od družbe in uprave« (Protestantski katekizem 1995, 249). Prav tako je v njem navedeno, da posledic novega postopka ni mogoče predvideti. Protestantski katekizem bralce nagovarja, da se morajo pri uporabi kontracepcijskih sredstev pred zakonom s partnerjem vprašati, če je mogoče zagovarjati spolni odnos, če nočejo trdne zveze. Iz tega sledi, da je potrebno upoštevati potencialne razloge, da se eden izmed partnerjev ne preda. Kljub slednjemu je zapisano, da človek ni samovoljni gospodar svoje narave in da mora svoje početje zagovarjati pred Bogom (Protestantski katekizem 1995, 250).

5.2 Odnos Protestantske cerkve do splava na osnovi Katekizma Protestantske cerkve

Človekovo življenje je zaščiteno z zapovedjo »Ne ubijaj«. Človek naj ne bi razpolagal z življenjem, v kolikor pa se to zgodi, je to opozorilo, da gre za globoko in krivdno motnjo človečnosti. Katekizem protestantske vere pojasnjuje, da nenačrtovan otrok lahko postane srečen otrok, kar dodatno izčrpno pojasni s tem, da naj bi bile mnoge žene po začetnih težavah pripravljene sprejeti svojo nosečnost, če jim možje stojijo ob strani. »Prevzeto breme lahko vodi do izpolnitve bivanja« (Protestantski katekizem 1995, 257).

Do željene prekinitve nosečnosti naj bi pogosto prišlo zaradi t. i. »socialne indikacije«, pogost povod zanjo pa naj bi bila skrb za prihodnost matere, družine in nerojenega otroka. V nadaljevanju se izpostavi potreba po tem, da se tistim, ki otroke pričakujejo v težkih razmerah, zagotovi popolno socialno varstvo, ki vpliva na pozitivno odločitev glede materinstva. Kristjani bi morali, po navedbah Protestantskega katekizma, takšnim ljudem pomagati, s čimer bi dosegli, da zaradi strahu pred lastno prihodnostjo in prihodnostjo nerojenega otroka nikomur ne bi bilo potrebno niti pomisliti na splav. Na koncu poglavja o splavu se omenja, da obstajajo situacije, iz katerih se ne moremo rešiti, ne da bi postali krivi. Katekizem pravi, da je treba v teh primerih ravnati kot kristjan in v upanju na odpuščanje izbrati med dvema možnima krivdama (Protestantski katekizem 1995). Ženskam lahko pri odločanju pomagajo posvetovalnice, ki poskrbijo, da ženska pred dokončno odločitvijo preveri vse možnosti. Če ženska v naraščajočem konfliktu ne najde razloga, da bi obdržala otroka in naredi splav, bo s tem bremenom morala živeti do konca življenja. Ravno tedaj potrebuje razumevanje in pomoč (Protestantski katekizem 1995, 258).

6 UGOTOVITVE NA PODLAGI PRIMERJAVE KATOLIŠKEGA IN PROTESTANTSKEGA KATEKIZMA

Iz primerjave stališč glede spolnosti, zapisanih v Protestantskem katekizmu na eni in Katekizmom Katoliške cerkve na drugi strani, lahko povzamemo, da gre pri pripadnikih protestantizma za nekoliko večjo toleranco tako do kontracepcije kot tudi do splava. V Protestantskem katekizmu se v delu, ki obravnava prekinitve nosečnosti več pozornosti namenja subjektu matere in njenim socialnim potrebam, medtem ko se pri katoličanih v ospredje postavlja zakonska partnerska zveza in ugajanje Bogu. Seveda moramo pri tem upoštevati dejstvo, da tudi znotraj posameznega katolicizma in protestantizma obstaja več modifikacij glede razlage, navad, običajev, obredov, geografskih značilnosti, itn.. Medtem ko liberalni protestanti zagovarjajo stališče, naj si posameznik Sveto pismo razlaga samostojno in zagovarja svobodno raziskovanje v teologiji – sem navsezadnje spadajo tudi nepredpisujoče cerkve –, fundamentalisti poudarjajo nezmotljivost Svetega pisma (Smrke 2000, 244). Sicer v sami vsebini Katoliškega katekizma opazimo, da katoliška doktrina zagovarja absolutistično etiko, medtem ko načela protestantske doktrine, zapisana v Protestantskem katekizmu utemeljujejo proporcionalno ali posledičnostno etiko.

V prebranem Katekizmu Katoliške Cerkve nisem niti enkrat zasledila uporabe besede »ženska«, temveč vedno samo pojem »žena«, kar namiguje na to, da se ženski več pozornosti nameni, ko

stopi z moškim v zakon. Slednje potrjuje prevladujoč patriarhalen odnos katoliške vere in njeno okrnjeno svobodo pri odločanju glede lastne reprodukcije.

Za slabše izobražene in manj premožne prebivalce Latinske Amerike je bila objava okrožnice *Humanae Vitae* pojav, ki je, bolj kot zavedanje glede socioekonomskega stanja, v ospredje postavljaj predanost veri. Napovedi, ki so bile pričakovane, so namigovale na žalost, revščino obup in številne bolezni za milijone ljudi (Shaffer 1968). Kljub temu, da devetnajsta točka okrožnice *Humanae Vitae* navaja, da naj bi se Cerkev zavedala težav, ki jih povzroča revščina, bolezen in uravnavanje rojstev, papež ne odstopa od tradicije (Pavel VI. 2014). To je za ruralno prebivalstvo še dodatna oteževalna okoliščina pri dostopu do kontracepcijskih sredstev. Zaradi oteženega dostopa zdravstvenih storitev in zaščite pri spolnosti so povezane tudi številne spolne bolezni. Če izhajamo iz zgornjih ugotovitev lahko sklepamo, da imajo prebivalci najrevnejših držav največ otrok, vendar pa moramo povedati, da vseeno obstajajo izjeme. Velike družine imajo lahko tudi zelo bogati katoličani. Tipičen primer je družina Kennedy. Dosedanje raziskave so pokazale, da imata ekonomski položaj in izobrazba na reprodukcijo večji vpliv, kot pa formalna religiozna prepričanja. Slednje potrjuje dejstvo, da je že raziskava leta 1961 pokazala, da izmed intervjuvanih žensk, ki prihajajo iz zelo religiozних ruralnih skupnosti v Kolumbiji, kontracepciji nasprotuje manj kot štiri odstotke (Shaffer 1968).

7 (NE)LEGALNOST KONTROLE ROJSTEV V LATINSKI AMERIKI

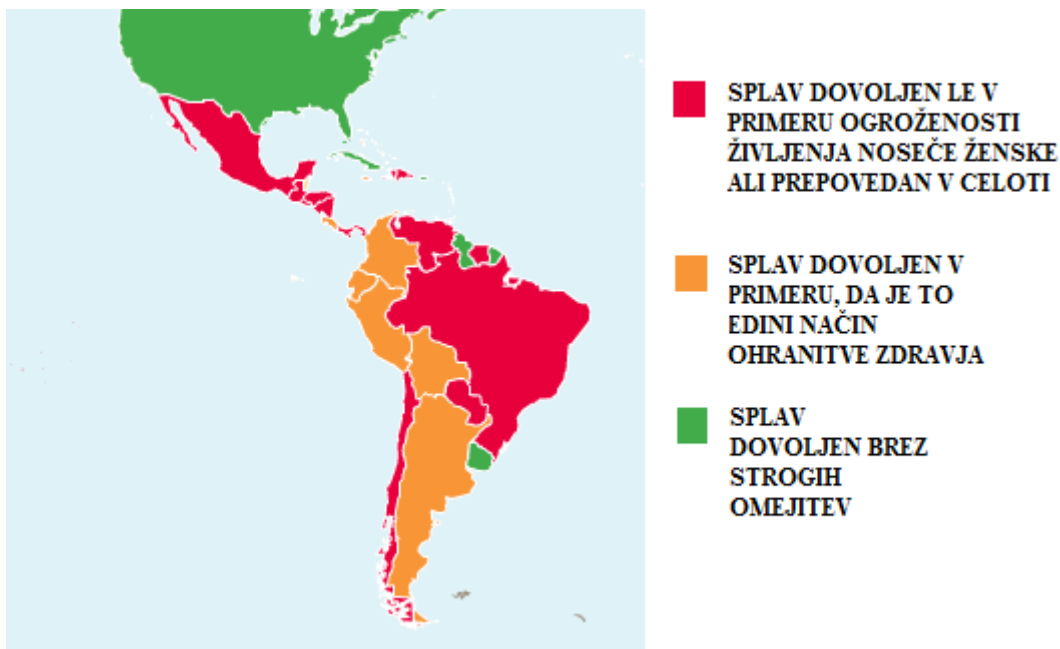
Avtor raziskave o povezavi med kontrolo rojstev in Katoliško cerkvijo (*Birth Control and Catholics*), Carl Reiterman, je leta 1965 preučil vsebino več jezuitskih publikacij z naslovom *America*. Zanimalo ga je, do kolikšne mere so polemike glede kontrole rojstev posledica konfliktov znotraj Katoliške cerkve. Ta pristop je v nasprotju s prepričanjem, da so polemike rezultat odpora Cerkev proti nekatoliškemu zagovarjanju kontrole rojstev. Notranja nesoglasja avtor opredeljuje kot spopad med ideali, ki jih ustvarjajo domnevno nespremenljive cerkvene dogme s strani duhovščine in praktičnimi problemi laikov (Reiterman 1965, 232). Konflikt naj bi nastal zaradi vprašanja, če je regulacija velikosti lastne družine moralno dopustna in v kolikor je, pod kakšnimi pogoji. Jasno je, da so se obstoječe dogme RKC tekom časa precej modificirale. Širjenje konfliktov znotraj Rimskokatoliške cerkve je dajalo vtis velike nestabilnosti. Težnja po tem, da bi Cerkev še bolj jasno opredelila predlagano naravno načrtovanje družine in zavrnitev uporabe kontracepcije s strani nekaterih duhovnikov, je nestabilnost še povečevala. Številni duhovniki so se v času, ko je bila opravljena Reitermanova raziskava, so se sicer s tem, da bi morala doktrina Rimskokatoliške cerkve biti prilagojena

trenutnim razmeram, strinjali. Kljub nasprotovanjem so bolj liberalni duhovniki predlagali, da bi se uporaba progesterona oz. kontracepcijskih tabletk lahko svobodno enačila s posluževanjem metode naravnega načrtovanja rojstev. Očitno je, da spopad med nespremenljivo dogmo in hitro spreminjajočem se sodobnim svetom predstavlja izziv za prilagoditvene sposobnosti RKC. V publikacijah *America* je bilo glede možnosti novih interpretacij naravne kontrole nad rojstvi zapisanega bolj malo.

Težave, tako praktične kot teološke, bodo vedno obstajale. Da se z njimi soočimo, na njih odgovorimo ali jih preoblikujemo ne pomeni, da opustimo tradicijo ali priznamo napake, pomeni le, da si preprosto priznamo čudovito globino resničnosti in meje človeškega uma (Reiterman 1965, 233), kar potrjuje, da o RKC ne moremo razmišljati enoplastno, saj se tudi znotraj nje pojavljajo nasprotujoča si stališča, povezana z upoštevanjem doktrine v sodobnem svetu.

7.1 (Ne)legalnost opravljanja splava v Latinski Ameriki

Slika 7.2: Zemljevid Latinske Amerike z označenimi območji, kjer veljajo zakonsko določene omejitve glede splava

Vir: The world's abortion laws (2016)

Iz zemljevida spletne strani The world's abortion laws, ki jo je ustanovila neprofitna organizacija The Center of Reproductive Rights razberemo, da sta skoraj celotni območji Južne in Srednje Amerike označeni z rdečo in oranžno barvo. To pomeni, da sta, za razliko od Severne Amerike, to območji, kjer je splav dovoljen samo v določenih primerih, in sicer ko lahko to dejanje reši življenje noseče ženske ali ko to dejanje pripomore k ohranitvi zdravja. V nekaterih državah Latinske Amerike pa je splav prepovedan ne glede na okoliščine. Splav pod nobenim pogojem ni dovoljen v sedmih državah Latinske in Srednje Amerike. Te so: Čile, Dominikanska republika, Haiti, El Salvador, Honduras, Nikaragva in Suriname. Nekatero državo dovolijo splav samo v primeru posilstva ali v primeru okvare plodu. V Argentini, na Bahamih, v Boliviji, na Kostariki, Ekvadorju in Peruju je splav dovoljen, če je to edini način, da se ohrani fizično zdravje ali celo življenje noseče ženske. Kolumbija, Jamajka, Trinidad in Tobago so primeri držav, kjer je splav omogočen samo v primeru, da se ohrani mentalno zdravje nosečih žensk. Na Barbadosu je splav omogočen na podlagi socioekonomskih razlogov, na Kubi, v Francoski Gvajani, v Portoriku in v Urugvaju pa načeloma ni strogih omejitev in je splav obravnavan kot zakonito dejanje (The world's abortion laws 2016).

Čeprav naj bi bila izvršitev zakonitega splava medicinsko neoporečna, se, posebno v revnejših predelih, veliko žensk spopada s posledicami medicinskih napak, zato je njihovo splošno dobro počutje postavljeno pod vprašaj. Nepravilnosti se dogajajo tudi pri opravljanju splava, ki ni pod strokovnim nadzorom. Najpogostejše posledice so: nepopolni splavi, pretirana izguba krvi in infekcije. Določenim redkejšim zapletom sledi septični šok, težave z notranjimi organi in številna vnetja. Revne ruralne ženske iz Latinske Amerike nimajo druge izbire, kot da se poslužujejo najcenejših zdravstvenih storitev, ki pa so žal tudi najmanj varne. Zaradi pomanjkanja informacij, neznanja in neizobraženosti na tem področju imajo poleg oteženega dostopa do kontracepcijskih sredstev tudi druge težave. Nekorektno izpeljani posegi imajo lahko dolgoročne posledice na zdravje (npr. kronične bolečine, vnetja reproduktivnega trakta in celo neplodnost). Tudi storitve, ki jih nudijo centri za pomoč po splavu so običajno nekakovostno izvedene, obstajajo pa tudi primeri, ko so bile ženske zaradi opravljanja splava obsojene na zaporno kazen (Guttmacher Institute 2016).

7.2 Nasprotovanje kontracepciji v Latinski Ameriki

Latinska Amerika je območje, kjer je še vedno prisotna velika stopnja neenakosti med moškimi in ženskami. Od žensk se pričakuje, da se ne soočajo z nepričakovanimi, neželenimi in nezaščitenimi situacijami. To je, poleg trenutnih razmer, še en faktor »opravičevanja« uporabe

kontracepcijskih sredstev. Težava se je pojavila v tem, da je farmacevtska industrija močno omejila distribucijo in prodajo kontracepcijskih sredstev v Latinski Ameriki, saj so se želeli izogniti političnemu nasprotovanju in padcu prodaje. Konzorcij za nujno kontracepcijo (angl. *Consortium for Emergency Contraception*) je na tej točki s pomočjo lokalnih in mednarodnih organizacij pomagal manjša farmacevtska podjetja spodbuditi, da se vseeno odločijo za prodajo kontracepcije po vseh državah Latinske Amerike. Nasprotovanje RKC glede sredstev za kontrolo rojstev se je sicer intenzivno pojavilo kmalu po letu 1997. Nasprotovanje je Cerkev utemeljila s tem, da nujna kontracepcija preprečuje ugnezditev opljenega jajčeca, ki ima sicer enake pravice kot živ človek, kar pa naj bi bilo enakovredno uboju ali celo enaka splavu. Glede na to, da je splav v večini Latinske Amerike delno ali v celoti prepovedan, bi morala biti prepovedana tudi kontracepcija. Tovrstna stališča, ki naj bi zastopala mnenje celotne RKC, sicer večinoma prihajajo iz dveh virov: s strani zdravnikov in s strani profesorjev z univerz, ki so povezane z RKC ali radikalnim protestantizmom. Nasprotniki kontracepcije dejansko zavračajo kakršnokoli evidenco, ki spodbija njihovo verodostojnost pri sodelovanju v diskusijah na temo kontrole rojstev. Pri tem se sklicujejo na stališča iz uglednih virov in na škofe, nadškofe, kardinale idr. Pojavljajo se tudi konzervativne skupine in organizacije, povezane z Rimskokatoliško cerkvijo, ki želijo ljudem preprečiti uporabo kontracepcije in, ki jih prepričujejo, da je uporaba kontracepcije nevarna. Poleg tega ima katoliška hierarhija direkten vpliv na izvršilno, zakonodajno in sodno vejo oblasti. Čeprav nasprotniki kontracepcije niso uspešni pri preprečevanju distribucije in prodaje kontracepcijskih sredstev, vseeno poskušajo to preprečiti na druge načine, zato so zahtevali, da se kontracepcijska sredstva lahko izdajo samo ob predložitvi zdravniškega recepta in tako otežili dostop do kontracepcije na drugačen način. Nasprotniki uporabe kontracepcijskih sredstev njihove podpornike pozivajo, da zmanjšajo uporabo in dostopnost kontracepcijskih sredstev tako na lokalni kot tudi na državni ravni. Delujejo lahko v vseh javnih sferah, njihova moč in položaj pa sta odvisna od politične funkcije. Tam, kjer kontracepcijska sredstva niso tako nujno potrebna kot v Latinski Ameriki, si RKC ne prizadeva, da bi preprečila dostop do teh sredstev, čeprav so na voljo prek vsake javnozdravstvene storitve. RKC namreč predpostavlja, da drugod kontracepcijskih sredstev ne želijo uporabljati kot v Latinski Ameriki (Alvarez in drugi 2007).

8 MOŽNOSTI ALTERNATIVNIH REŠITEV V LATINSKI AMERIKI

8.1 Tihi dogovor med RKC in verniki

Negativen odnos do kontrole rojstev ima zametke že v pozni antiki, ko je sveti Avguštin, latinski cerkveni oče, cerkveni učitelj, rimski cerkveni pisatelj in filozof, zagovarjal stališče, da je želja po spolnosti neposredna posledica izvirnega greha. Kontrola rojstev naj bi bila v nasprotju z božjimi načeli. Kljub temu pa je potrebno opozoriti tudi na to, da naj bi med RKC in verniki obstajal tihi dogovor glede spoštovanja doktrinarnih stališč na temo kontrole rojstev. Če vernikom RKC ne bi namenila tega tihega pristanka, bi lahko izgubila še več vernikov. Dalla-Zuana v svojem delu (angl. *Tacit Consent: The Church and Birth Control in Northern Italy*) ugotavlja, da je vpliv RKC na družinsko in individualno življenje odvisen od zgodovinskega in družbenega konteksta. Drugi vatikanski koncil (sklenjen leta 1965), izobraževanje množice ljudi in množični mediji so katoličane še bolj nazorno »soočili« z moralno Katoliške cerkve in Svetim pismom. Pred tem je bila večina prebivalcev ruralne Italije nepismena, dostop do radia ali televizije pa onemogočen. Cerkevna doktrina je bila oblikovana znotraj župnij in predstavljena vernikom pri cerkvenih obredih. Doktrinarno stališče RKC glede kontrole rojstev v prvi polovici dvajsetega stoletja, ko je bila stopnja rodnosti na severu Italije zelo visoka, (povprečno pet otrok na eno žensko), je bilo temeljito preučevano in predstavljeno javnosti. Manj splošno znani pa so načini, prek katerih so duhovniki pridobili informacije o papeževih izjavah, o pomembnih dokumentih s samega vrha RKC in o mnenjih moralnih teologov. Duhovniki župnije v Padovi so se srečali nekajkrat letno, da bi poenotili njihova stališča o dogovorih znotraj RKC in jih tako predstavili svojim župljanom. Med srečanji so bila duhovnikom postavljena vprašanja moralne narave in vsi so morali nanje odgovoriti ter odgovore poslati papeškemu sodišču v Vatikanu. Po nekaj mesecih je bilo uradno poročilo, ki so ga napisali škofijski profesorji teologije, objavljeno v letnem zborniku Škofijsko poročilo (angl. *Diocesan Report*). Padovski duhovniki so bili glede participacije na tovrstnih srečanjih in pri reševanju moralnih vprašanj zelo prizadevni. Avtor Dalla-Zuana je preučil vzorec moralnih vprašanj iz omenjene publikacije, zastavljenih med letoma 1916 in 1958. Ugotovil je, da se triindvajset primerov moralnih vprašanj ukvarja z metodo umika pri spolnem občevanju (*coitus interruptus* ali *the sin of Onan*) in z naravnim uravnavanjem rojstev. Od leta 1921 do leta 1951 se je stopnja rodnosti na severu Italije zmanjšala kar za polovico (leta 1921 je ženska povprečno rodila 5 otrok). To potrjuje dejstvo, da so katoliški moralisti v dvajsetem stoletju duhovnikom svetovali, da o kontroli rojstev z verniki govorijo previdno in pazljivo, ne v širših množicah, temveč le pri spovedi ali ob podobnih zasebnih srečanjih. Če bi duhovniki o moralnih

vprašanih razmišljali preveč nenadzorovano, bi to utegnilo ogroziti zaupanje vernikov v RKC. Diskusije glede kontrole rojstev so bile torej tematika, ki so se je duhovniki zaradi navodil s samega vrha RKC izogibali, čeprav so se zavedali, da se ljudje poslužujejo uporabe kontracepcijskih sredstev. Veliko parov je tovrstno obnašanje imenovalo kar »tihan dogovor« med RKC in verniki. V letu 1930 je papeška okrožnica *Casti Connubi* predlagala večjo disciplino na področju nadziranja rojstev, zaradi česar so se duhovniki znašli v zapleteni situaciji. Po eni strani so morali skrbeti za kakovostno vzgojo in izobrazbo otrok ter staršem prigovarjati, kako karseda dobro poskrbeti za potomce, po drugi strani pa so morali postati pozorni tudi na številčnost otrok in prigovarjati staršem, naj zaupajo načelom božje previdnosti in naj ne omejujejo zakonske plodnosti. Konflikt med obema predstavljenima položajema je bil začasno izbrisan zaradi izvajanja periodične abstinence, tj. izogibanja spolnim odnosom v določenem obdobju v mesecu, ko je žensko telo najbolj plodno. Večina duhovnikov je v času odgovarjanja na vprašanja (med letoma 1938 in 1943), izrazila negativno stališče glede kontrole rojstev med verniki. Čeprav je bil njihov edini argument za takšno stališče ta, da mora vernik zaupati v božjo previdnost in se vselej zavedati, da naj bi bilo to življenje le priprava na večnost. Treba je omeniti, da so duhovniki sami potrdili, da so nekatere oblike izvajanja kontrole rojstev v določenih primerih koristne. Izpostavili so pare, ki se soočajo s hudo socialno in ekonomsko stisko in so primorani k temu, da imajo majhno število otrok. Duhovniki so poudarili tudi dejstvo, da so v takih primerih zahteve RKC na splošno neučinkovite (Dalla-Zuanna 2016).

8.2 Predlog papeža Frančiška

Februarja 2016 je papež Frančišek na novinarski konferenci, ko se je vračal s potovanja po Mehiki in Kubi, omenil možnost uporabe kontracepcije, da bi se izognili širjenju virusa zika. Njegov predlog je bil za splošno javno zdravje Latinske Amerike po eni strani dobra novica, po drugi strani pa nekaj nedopustnega v očeh konzervativnih katoličanov. Opozoril je na dejstvo, da njegov predlog predstavlja liberalizacijo okrožnice papeža Pavla VI. *Humanae Vitae*, ki strogo odklanja možnost kontracepcije (O'Toole 2016). V prvem delu govora je papež poudaril nedopustnost splava, glede kontracepcije pa je zavzel bolj fleksibilen pristop.

Papež Frančišek je pri odgovoru na vprašanje glede napredujoče epidemije virusa zike v Latinski Ameriki in ukrepanj, ki niso v skladu z načeli RKC, dejal naslednje: *Splav ni manjše zlo. To je zločin. To pomeni, da se znebimo enega človeka z namenom, da rešimo drugega. To je tisto, kar počne mafija. Splav je kaznivo dejanje, absolutno zlo. O manjšem zlu – preprečevanju nosečnosti – govorimo v smislu konflikta med peto in šesto božjo*

zapovedjo. Pavel VI., velik človek, je v težkih časih na območju Afrike dopuščal uporabo kontracepcije zaradi številnih posilstev. Ne mešajte zla, ki ga predstavlja izogibanje nosečnosti, z zlom, ki ga predstavlja splav. Splav ni teološki, temveč človeški problem, zdravstveni problem. Najboljši scenarij je, da ubiješ eno osebo z namenom, da rešiš drugo. Ali pa, da udobno živiš naprej, kajne? To je v nasprotju s Hipokratovo prisego, ki jo sklenejo zdravniki. To je zlo samo po sebi, vendar ne gre za versko zlo že od samega začetka. Gre za človeško zlo. Torej je očitno, da mora biti tako kot vso ostalo človeško zlo, obsojeno tudi vsako ubijanje. Po drugi strani pa izogibanje nosečnosti ni absolutno zlo. V nekaterih primerih, kot sta virus zika ali omenjeni primer z Afrike, je odločitev jasna. Prav tako bi na tej točki pozval zdravnike, da se po svojih najboljših močeh trudijo poiskati cepivo za komarje, ki prenašajo virus zika. V zvezi s tem je treba še marsikaj postoriti (Catholic News Agency 2016).

8.3 Iskanje pomoči prek spleta

Nova študija publikacije New England Journal of Medicine iz leta 2016 je pokazala, da se ženske iz Latinske Amerike čedalje pogosteje poslužujejo spletnega nakupovanja tablet, ki bi sprožile splav. V študiji so zajeti podatki s spletne strani Women on Web. Gre za preučevanje naraščajočega števila vlog za naročilo farmacevtskega izdelka, ki povzroči splav. Vzorec zajema podatke med 1. januarjem 2010 in 2. marcem 2016 in 19 držav Latinske Amerike. Omejevalna pravila glede splava na območju Latinske Amerike ogrožene noseče ženske pripravijo do tega, da na spletu iščejo rešitev za prekinitev svoje nosečnosti in po navedbah revije New England Journal of Medicine naj bi bilo število kupovalk iz meseca v mesec višje (New England Journal of Medicine 2016).

V El Salvadorju, izredno katoliški državi Latinske Amerike, je vlada predlagala, da naj se ženske ne odločajo za zanositev do leta 2018, da se prepreči širjenje virusa zike. Namestnik ministra za zdravje države El Salvador, Eduardo Espinoza, navaja, da s tem želijo opozoriti vse plodne ženske v državi, da naj bodo pozorne, da naj ne načrtujejo nosečnosti do konca tega in celo naslednje leto. Težava je v tem, da so splavi v El Salvadorju nezakoniti, kontracepcija pa zelo nedostopna. Paradoks je v tem, da ista vlada, ki zavrača kontrolo žensk nad lastno reprodukcijo, zdaj želi, da ženske reprodukcijo nadzorujejo do leta 2018. El Salvador ima po navedbah Centra za reprodukativne pravice najbolj ostra stališča glede splava. Splav je tam kriminaliziran ne glede na okoliščine, četudi je materino življenje ali zdravje ogroženo ali je bila noseča ženska žrtev posilstva. Ženske torej v skrajnih primerih izgube otroka (tudi pri spontanem splavu) lahko doleti celo zaporna kazen (Krisch 2016).

Ženske v El Salvadorju imajo otežen dostop do sredstev, ki bi lahko pomagala pri nadziranju reprodukcije, čeprav naj bi bila ta zakonita. Tako so kontracepcijske tablete in kondomi dostopni le na posebnih lokacijah. Problematiko otežuje tudi dejstvo, da so farmacevtska sredstva za kontrolo nosečnosti finančno revnejšim nedostopna. Najpogostejša metoda preprečevanja nosečnosti v El Salvadorju je sterilizacija. Vlada s tem predlogom sporoča, da splav, če njihova (težko dostopna kontracepcija), ni mogoč in da se lahko odrečejo spolnim odnosom ali pa se s sterilizacijo za vedno odpovejo spolni reprodukciji (Krisch 2016).

Raziskovalci so v intervjuju s 648 ženskami iz El Salvadorja, ki so bile leta 1984 sterilizirane v eni izmed sedmih za to pristojnih ustanov, spraševali o prostovoljnem odločanju za splav. Študija je razkrila, da so bile ženske izjemno podučene glede različnih metod kontracepcije, ne pa toliko o sami sterilizaciji. O slednji so večino informacij izvedele iz množičnih medijev, od ostalih žensk, ki so bile prav tako sterilizirane, in od zdravstvenega osebja. Samo ena ženska od vseh intervjuvanih je odgovorila, da se je za sterilizacijo odločila pod prisilo, v kar naj bi jo prisilila njena mati. V času raziskave, pred približno tridesetimi leti, je bila sterilizacija vodilna kontracepcijska metoda v številnih državah Latinske Amerike, za katero se je odločalo veliko žensk. Poraja se vprašanje, če so ženske dejansko vedele, čemu služi množično steriliziranje. Programi sterilizacije so bili v prvi vrsti namenjeni revnim ženskam, financirala pa jih je ameriška vlada. K tej metodi se ženske zatekajo še danes (Araya Zelaya in drugi 1986).

8.4 Liberalni protestantizem in sekularizacija

Treba je omeniti še dve alternativni možnosti, in sicer prehajanje vernikov v liberalni protestantizem in sekularizacijo. Liberalni protestanti s svojo miselnostjo predstavljajo nasprotje konzervativnim protestantskim fundamentalistom. Liberalno usmerjeni protestanti so v svoj svetovni nazor postopoma vpeljevali sodobne vidike, čeprav so nekateri med njimi predstavljali izziv, ki jih vera ne bo mogla preživeti (Smrke 2000, 240–241). Večina liberalnih protestantov verjame, da bi se morali pri branju Svetega pisma osredotočiti na zgodovinski kontekst življenja in besed Jezusa in ne toliko na dobeseden pomen božjih besed. Jezusov nauk povezujejo s temeljno moralno in etiko. Strinjajo se z Jezusovimi načeli glede skrbi za revne in sprejemanja marginaliziranih skupin v družbi. Liberalni protestantizem temelji na sprejemanju liberalne teologije, prepričanja, da bi se morala cerkev uskladiti z delavskim razredom. Pripadniki te vrste protestantizma so glede pravic homoseksualcev bolj liberalni kot

konzervativni protestantje. Zagovarjajo stališče, da imajo ljudje pravico do svobodne izbire in presoje pri sprejemanju dobrih ali slabih odločitev (Ellgen 2016).

Fundamentalistično-liberalno diverzifikacijo protestantizma v ZDA na začetku stoletja pospešita ustanovitev Svetovne krščanske fundamentalistične zveze l. 1919 in dogodki, kot je bil opičji proces l. 1925. Opičji proces je bil sodni proces proti učitelju biologije Johnu Scopsu, ki je v šoli v državi Tennessee učil evolucijsko teorijo. Obsojen je bil na 100 \$ globe in izgubo službe. Kljub prvemu amandmaju ameriške ustave, ki določa ločenost cerkva in države že od konca 18. stoletja, je bilo učenje evolucijske teorije v državi Tennessee prepovedano še 30 let po obsodbi Scopsa. Toda ta zmaga fundamentalistov je bila »Pirova zmaga«. Z njo so fundamentalisti več izgubili kot pridobili (Smrke 2000, 242).

Opuščanje vere ali sekularizacija je značilen pojav sodobne družbe. Ko družba napreduje v sodobnosti, se vera umika ali postaja vse manj intenzivna. Sekularizacijska teorija pravi, da intelektualni in znanstveni razvoj slabita duhovne, nadnaravne, vraževerne in paranormalne ideje (Crabtree 2008), kar vpliva na odmik ljudi od vseh vrst religij. Pri tem gre za »sekularizacijo na individualni ravni« (Dobbeleare 2002, 137). Čeprav je včasih veljalo, da so nereligiozni in ateisti bistveno manj moralni, raziskave dokazujejo ravno nasprotno. Smrke v intervjuju za Mladino iz leta 2010 na podlagi raziskave v zvezi z religioznostjo Slovencev ugotavlja naslednje: »po podatkih EVS (European Value Survey), ki sem jih uporabil, so razlike pri petih moralnih razsežnostih zelo majhne. Ob tem pa so ateisti v nekaterih pogledih celo rigoroznejši od splošne populacije Slovencev« (Smrke v Trampuš in Zajc 2010). Nadalje avtor ugotavlja, da se ateisti izrekajo bolj strogo, ko gre za elemente državljske morale (zavračanje goljufanja pri davkih, sprejemanje podkupnine) in pri kakšnem elementu prometne in ekološke morale. Pričakovano pa so bolj permissivni glede seksualnosti (Smrke v Trampuš in Zajc 2010). Sociolog Colin Campbell je pred skoraj 40 leti napisal knjigo o sociologiji nereligioznosti, v kateri je ugotavljal, da je bila teza o nemoralnosti ateistov stoletja priročen predsodek, s katerim je ta ali druga krščanska cerkev upravičevala svojo družbeno nepogrešljivost (Smrke v Trampuš in Zajc 2010).

RKC se zaveda svobode izbire ljudi in zato se tudi s tihimi odpustki trudi, da bi zadržala vernike, ki imajo poleg spreobrnitve v drugo vero na voljo tudi opustitev vseh verskih prepričanj. Pospešena »societalna sekularizacija« na ravni družbe loči Cerkev od države

(Dobbeleare 2002, 29), na primeru trenutne situacije Latinske Amerike pa je moč zaznati potrebo po »organizacijski sekularizaciji« (Dobbelaere 2002, 35). Potrebna bi bila racionalizacija religijske sfere v smislu sprememb, ki bi pomenile odmik od doktrinarnih načel RKC.

Na tej točki velja omeniti še eno možnost in sicer Chavesovo teorijo neosekularizacije, za katero je značilno okrepljeno distanciranje od institucionalizirane religioznosti oz. od RKC, a še razmeroma visoko vztrajanje pri »vernosti« (Smrke 2016, 289).

9 SKLEP

Slovenski znanstveniki so prvi odkrili povezavo med virusom zika in mikrocefalijo pri plodu okužene matere. Njihov dosežek je bil obeležen v priznani reviji *The New England Journal of Medicine*. Za boljše razumevanje virusa zike in dosedanjih ugotovitev v zvezi z virusom je potrebno nadaljnje raziskovanje. Obstaja verjetnost še večje spodbude za skupne raziskave v zvezi z biološkimi lastnostmi virusa, saj se njegovo širjenje še ni ustavilo. Poleg tega naj bi tveganje za nevrotropne in teratogene okužbe z virusom predstavljalo veliko čustveno in ekonomsko breme za družbo (World Health Organization 2016).

Virus zika je trenutno v Latinski Ameriki pojav, ki ga je treba pod drobnogled vzeti celostno in nanj gledati dolgoročno. Rešitev za to resno krizo javnega zdravstva se torej skriva v rokah vladnih uradnikov in politike in ne v ogroženih ženskah. Pri reševanju iz krize bi morala vlade držav Latinske Amerike k zaustavitvi širjenja virusa zike pristopiti resneje. Ščitenje temeljnih pravic žensk bi morala biti nuja in ne zgolj ena izmed možnosti. Verska prepričanja v povezavi z gospodarsko ureditvijo zdravstvenih storitev določenega območja vsekakor vplivajo na kakovost življenja. Glede na zemljevid *The world's abortion law*, kjer so označena področja, kjer je splav dovoljen in kjer ni, lahko povzamemo, da Južna in Srednja Amerika zelo izstopata v primerjavi s Severno Ameriko. Latinska Amerika je območje, kjer je večina prebivalcev katoliške vere.

Neuspešna kontracepcija in želja po splavu, ko ženska zaradi oslabljenega socioekonomskega stanja ni pripravljena na skrb za otroka, sta vzročno-posledična dogodka. Veliko žensk je primoranih splaviti, ker zanosijo v času, ko si tega niso želele. Uporaba kontracepcije je najbolj zanesljiva zaščita seksualno aktivnih parov, ki si še ne želijo potomcev. Veliko vlogo pri preprečevanju nosečnosti imajo sicer tudi programi in politike, ki stremijo k izboljšanju

obveščeni moških in žensk o dostopu in uporabi kontracepcijskih metod. Da bi preprečili visoko stopnjo umrljivosti zaradi nestrokovno izpeljanega splava, bi se morali centri za pomoč ženskam po splavu bolje organizirati, da bi se izognili zapletom v zvezi z reprodukcijo žensk, pa bi bilo potrebno razširiti meje, kjer je splav zakonit, in v povezavi s tem ženskam tudi omogočiti dostop do varnih in strokovnih medicinskih storitev, kontracepcije ter zagotoviti enakopravnost na vseh področjih. Upošteva dejstvo, da so najbolj ogrožene ravno revne ruralne ženske, so spremembe v zvezi s svobodo načrtovanja in organiziranja lastnega življenja nujne (Guttmacher Institute 2016).

Politika v Latinski Ameriki določa pravila, ki so moralno sporna in nedopustna. V katoliški predstavi moralnosti je osrednjo vlogo vedno igral odnos do spolnosti. Tu naj bi se najbolj izkazovala ločnica med moralnimi in nemoralnimi dejanji. Ravno na tej točki je RKC zdaj najbolj neuspešna« (Smrke v Trampuš in Zajc 2010). Na podlagi odgovorov z vprašalnika centra The Pew Research lahko razberemo, da imajo katoličani Latinske Amerike v večini drugačno stališče do kontracepcije, kot jim to zapoveduje vlada, ki je pod vplivom vere. Večina meni, da bi morala Katoliška cerkev katolikom dopustiti uporabo sredstev za preprečevanje nosečnosti. Prav tako se strinjajo z večjo svobodo pri odločitvi za partnersko razvezo. Težava torej ni v tem, da bi ljudje prostovoljno sledili »božjemu nauku«, temveč so na nek način ujeti med nekimi okovi, ki jim ne dopuščajo svobodne odločitve. Odgovor na moje prvo raziskovalno vprašanje (*Je na primeru Latinske Amerike spolna praksa katoličanov skladna z doktrino katoliške vere; če ni, ali utegne virus zika ta razkorak še povečati?*) je torej, da doktrina in praksa katoliške cerkve tamkaj nista usklajeni, saj se katoliki z določenimi določbami ne strinjajo ali jim celo nasprotujejo. Pomoč in olajševanje okoliščin jim ni omogočeno niti na ruralnih območjih, kjer prevladuje neizobraženo prebivalstvo z omejenim dostopom do kontracepcije in možnosti opravljanja splava. Virus zika utegne razkorak med doktrino in prakso katoliške vere še povečati, saj so nekatera prepričanja, zapisana v Katekizmu katoliške vere, v neskladju z realnostjo. Papeška okrožnica *Humanae Vitae* in Katekizem Katoliške cerkve sta deli, katerih dosledno upoštevanje bi v praksi prineslo še bolj usodne posledice. Tako vprašanje glede kontracepcije kot tudi vprašanje glede splava, bi morala biti omejeno izključno na zakonca. O tem ne bi smela odločati nobena od religija. Vlada naj ne bi smela omejevati svobode zakoncev in odločati o njunem potomcu (Ranke-Heinemann 2012, 361). S preprečevanjem usmerjanja procesov lastnega telesa se krši pravica do posameznikove osebne svobode in svobodnega odločanja, ki je v času razsajanja virusa zike še kako nujna.

Februarja 2016 je papež Frančišek katoličanom dal tihi odpustek za kontracepcijo in s tem izrazil svojo pragmatičnost kot tudi boljši občutek za resnične življenjske razmere, kot ga ima RKC. Na tem mestu odgovarjam na drugo raziskovalno vprašanje (*Ali je znotraj RKC zaradi izrednih razmer, ki jih je povzročil izbruh virusa zika, prišlo do večje fleksibilnosti v odnosu do spolnosti?*). Ob soočenju z virusom ziko se kaže določena stopnja fleksibilnosti glede odnosa do kontracepcije Cerkve, kar je izrazil tudi sam papež in o čemer je leta 2011 pisal že Gianpiero Dalla-Zuana, italijanski akademik in politik. Dalla-Zuana je ugotovil, da med RKC in verniki obstaja t. i. »tihi dogovor« *glede spoštovanja doktrinarnih stališč. V kolikor se glede določenih moralnih vprašanj RKC ne bi omeščala, bi tvegala, da bi izgubila še večje število vernikov. Potrebno je upoštevati tudi dejstvo, da tudi znotraj RKC prihaja do deljenih stališč glede upoštevanja doktrinarnih načel. Sociolog Carl Reiterman je na to opozoril v svoji raziskavi o kontroli rojstev in katoličanih. Izpostavil je spopad med ideali, izraženimi v dogmah rimskokatoliške doktrine in praktičnimi težavami laikov. Opozoril je na hitro spreminjajoč se svet, v katerem se RKC sooča s številnimi izzivi. Alternativna možna procesa v prihodnosti sta poleg omenjenega še prestopanje v liberalni protestantizem in sekularizacija. Liberalni protestantizem je glede moralnih vprašanj bolj liberalen kot konzervativni protestantizem (npr. binkoštniki), pri možnostih izbire pa posamezniku prepušča svobodno voljo odločitve. Katoliška doktrina temelji na zagovarjanju absolutistične etike, medtem ko je za protestante značilna proporcionalistična oz. posledična etika. Da je katoliška doktrina osnovana na absolutistični etiki, lahko utemeljimo tudi s prvim delom papeževe izjave, kjer omenja, da je splav zlo in nedopustno dejanje. S tem izrazi absolutistično prepričanje in strogo neizpodbitno stališče, ki je plod doktrine RKC. Še en tak primer je trdno zakoreninjen koncept celibata. Tudi to je absolutistično prepričanje, s katerim RKC duhovnikom in škofom omejuje svobodo pri izbiri. V drugem delu izjave papež glede kontracepcije izraža bolj fleksibilen pogled, s katerim namigne na možnost izbire, kar je bližje protestantski kot katoliški doktrini. Sekularizacija je značilnost sodobnih družb, v Latinski Ameriki pa bi na ravni države lahko pripomogla k temu, da se vera ne bi vmešavala na institucionalna in gospodarska področja ter tako s svojimi načeli še dodatno oteževala oslabiljenega javnega zdravstva.*

Katekizem katoliške vere nasprotuje kontracepciji in splavu, vendar tudi Protestantski katekizem glede vprašanj v zvezi s spolnostjo ni povsem zadosten faktor odločanja o tem, kakšen odnos do spolne morale imajo protestanti na splošno. Na tej točki lahko odgovorim na tretje raziskovalno vprašanje (*Ali lahko v Latinski Ameriki širjenje virusa zika vpliva na večje število*

spreobrnitev iz katolicizma v protestantizem?) Z raziskovanjem sem prišla do podatkov, ki kažejo na to, da sam odnos do vprašanj o spolnosti v zvezi z virusom ziko ne more biti dejavnik prestopanja v protestantizem. Rezultati ameriške raziskave, ki jo je leta 2014 izvedel center Pew Research kažejo, da Katoliška cerkev sicer res nasprotuje splavu in istospolnim porokam, vendar so katoličani v Latinski Ameriki glede moralnih vprašanj bolj liberalni kot protestanti. Pri tem je treba upoštevati tudi podatek, da večina protestantov Latinske Amerike pripada fundamentalistični struji protestantizma (binkoštniki), zanje pa je značilen bolj konzervativen pogled na spolnost, tako naj bi protestanti Latinske Amerike splavu, istospolnosti, umetnim reproduktivnim sredstvom, spolnim odnosom pred poroko, ločitvi in pitju alkohola nasprotovali bolj kot katoličani. Raziskava kaže, da so protestanti, ki se udeležujejo verskih obredov vsaj enkrat tedensko glede moralnih vprašanj bolj zadržani kot katoličani, ki se svete maše udeležujejo enako pogosto. Ta podatek pomaga razumeti dejstvo, zakaj so se nekateri katoličani odločili za spreobrnitev. Vzrok je v tem, da je večina dejala, da si želi pripadati cerkvi, ki moralnemu življenju pripisuje večjo vrednost (Pew Research Center 2014). Odziv ameriških protestantov na izzive sodobne dobe je bil burnejši kot odziv evropskih. Ti so namreč pokazali in kažejo več prilagodljivosti sindromu modernosti – bistveno več kot RKC (Smrke 2000, 242).

Kljub nekaj pozitivnim premikom v zagotavljanju ustanov za kontrolo rojstev v državah Latinske Amerike, je za reševanje trenutnega stanja ponekod že kar pozno. Tudi tam, kjer so vlade nerazvitih držav optimistično spodbudile ukrepe v zvezi s kontracepcijo, je učinek na rast prebivalstva nepričakovan. V Latinski Ameriki, kjer je še vedno prisoten velik odpor do kampanj v zvezi s kontrolo reprodukcije, so obeti glede zmanjšanja rasti prebivalstva še toliko bolj vprašljive. Še posebej kritično populacijsko skupino predstavljajo ekonomsko oslabljeni prebivalci, ki se z revščino, neizobraženostjo in težjim dostopom do zdravstvenih storitev soočajo vsak dan. Nobena država, bodisi razvita bodisi nerazvita, na tej stopnji politike nadzora ne more zahtevati, da pari z željo po potomcih svoje lastne upe in želje hierarhično prestavijo za potrebe države po zmanjšanju populacije.

V sociologiji religije poznamo izraz leni monopol. Z njim označujemo lastnosti tistih cerkva, ki so bile dolgo časa monopolisti. Izpeljuje se iz občin socioloških razprav o značilnostih monopolnih organizacij – ekonomskih, političnih, verskih. Dolgotrajni monopol organizacijo pripelje do tega, da so njeni proizvodi le povprečni ali podpovprečni. Ni se ji treba pogajati s članstvom ali klientelo. Kritično članstvo raje izgubi, kot da bi upoštevala njegove pobude. Nekateri člani izstopijo fizično, še več jih izstopi mentalno. Pri nas se to kaže kot veliko

neskladje med doktrino RKC in dejanskimi verovanji formalnih katoličanov. Ko se religijski trg končno odpre, taka organizacija naredi drugo napako. V reševanju razmer se ne obrne na klientelo, ampak na državo, ki naj obnovi elemente njenega prejšnjega monopolnega položaja (Smrke v Trampuš in Zajc 2010).

Moja raziskava zaradi omejenega dosega ni celovita v smislu, da ne bi bilo potrebe po nadaljnem preučevanju. Z namenom celovite preučitve problema, ki ga ustvarja zika na moralo RKC, bi bilo vredno preučiti tudi osebna stališča škofov iz duhovništva in vernikov. Stališč glede doktrine in prakse RKC v povezavi z ziko ne morem strogo osnovati le na preučeni izjavi papeža Frančiška in zavedam se, da bi iz raziskave, ki bi jo morebiti samostojno opravila na območju Latinske Amerike, izvedela še več informacij, ki bi mi omogočile videnje še bolj realne slike situacije.

Ljudi in vlade ni možno prisiliti v zmanjševanje rojstev, večji potencial se skriva v tem, da se jih izobražuje in seznanja s trenutnimi okoliščinami. Menim, da nobena religija nikoli in nikjer ne bi smela imeti vpliva na institucije in gospodarstvo držav, saj je to bolj nemoralno kot kakršnakoli načela in prepričanja. Razvoj družb se nadaljuje, pozitivna dognanja so dobrodošla, povezanost cerkve in države pa vse to zaustavi. Obstanek v prostoru in času ne dopušča kakovostnega reševanja težav sodobnega sveta, zato so organizacijske spremembe na mikro ravni nuja in ne le ena izmed možnosti.

10 LITERATURA

1. Alvarez, Frank, Vivian Brache, Luis Tavera in Anibal Faundes. 2007. Emergency Contraception under Attack in Latin America: Response of the Medical Establishment and Civil Society. *Reproductive Health Matters* 15 (29): 130–138.
2. Araya Zelaya, J. David, Jane T. Bertrand in Evelyn G. Landry. 1986. Is female sterilization voluntary in El Salvador? *International Family Planning Perspectives* 12 (2): 40–44.
3. Bloch, M. Evan in Anna R. Plourde. 2016. A literature review of Zika virus. *Emerging infectious diseases* 22 (7). Dostopno prek: http://wwwnc.cdc.gov/eid/article/22/7/15-1990_article (3. julij 2016).
4. Catholic News Agency. 2016. *Full text of Pope Francis' in-flight interview from Mexico to Rome*. Dostopno prek: <http://>

- www.catholicnewsagency.com/news/full-text-of-pope-francis-in-flight-interview-from-mexico-to-rome-85821/ (19. julij 2016).
5. *Centers for Disease Control and Prevention*. Dostopno prek: <http://www.cdc.gov/> (15. julij 2016).
 6. Crabtree, Vexen. 2008. *Secularisation Theory: Will Modern Society Reject Religion? What is Secularism?* Dostopno prek: <http://www.humanreligions.info/secularisation.html> (28. avgust 2016).
 7. Dalla-Zuana, Gianpiero. 2011. Tacit Consent: The Church and Birth Control in Northern Italy. *Population and Development Review* 37(2): 361–374.
 8. Dobbelaere, Karel. 2002. *Secularization: An Analysis at Three Levels*. Bruselj: P.I.E–Peter Lang.
 9. Ellgen, Pamela. 2016. Liberal Protestant Beliefs. Dostopno prek: <http://peopleof.oureverydaylife.com/liberal-protestant-beliefs-2093.html> (28. avgust 2016).
 10. *Guttmacher Institute*. Dostopno prek: <https://www.guttmacher.org/> (10. julij 2016).
 11. Krisch, Joshua A. 2016. When a Country Without Abortion Tells Woman to Not Get Pregnant. *Vocativ*, 25. januar. Dostopno prek: <http://www.vocativ.com/275592/el-salvador-pregnancy-ban/> (1. julij 2016).
 12. Janežič, Stanko. 2006. *Ekumenski dialog*. Maribor: Slomškova založba.
 13. Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2016. *Zika virus*. Dostopno prek: <http://www.nijz.si/sl/zika-virus> (18. julij 2016).
 14. O'Toole Emer. 2016. What hope has Pope Francis offered to women exposed to Zika? None. *The Guardian*, 22. februar. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/feb/22/pope-francis-women-zika-contraception-misogyny-catholicism> (15. julij 2016).
 15. Pavel VI. 2014. *Božji načrt za naju: nova izdaja okrožnice Humanae Vitae – Posredovanje človeškega življenja*. Ljubljana: Družina.
 16. Pew Research Center. 2014. *Religion in Latin America: Widespread Change in a Historically Catholic Region*. Dostopno prek: <http://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/> (15. julij 2016).
 17. *Protestantski katekizem*. 1995. Ljubljana: Enotnost in Evangeličanska cerkev v Sloveniji.

18. Ranke-Heinemann, Uta. 2012. *Evnuhi za nebeško kraljestvo: katoliška cerkev in spolnost od Jezusa do Benedikta XVI.* Ljubljana: Modrijan.
19. Reiterman, Carl. 1965. Birth Control and Catholics. *Journal for the Scientific Study of Religion* 4(2): 213–233.
20. Shaffer, H.B. 1968. Birth Control in Latin America. *Editorial research reports* 1968 (2). Dostopno prek: <http://library.cqpress.com/cqresearcher/document.php?id=cqresrre1968090400> (15. julij 2016).
21. Slovenska škofovska konferenca. 2008. *Katekizem katoliške Cerkve*. Ljubljana: Družina.
22. Smith, Buster G. in Rodney Stark. 2012. Pluralism and the Churching of Latin America. *Latin American Politics and Society* 54 (2): 35–50.
23. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. --- 2016. *Odtis poloma slovenske Katoliške cerkve na podatkih raziskave SJM. Teorija in praksa* 53 (2): 275–293.
25. The New England Journal of Medicine. 2016. *Requests for Abortion in Latin America Related to Concern about Zika Virus Exposure*. Dostopno prek: http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMc1605389?query=featured_home (15. julij 2016).
26. *The world's abortion laws*. Dostopno prek: <http://worldabortionlaws.com/> (6. julij 2016).
27. Trampuš, Jure in Tjaša Zajc. 2010. Dr. Marjan Smrke: »Če se poslovimo od kakšne stare neumnosti, se ne poslovimo od ničesar pametnega«. *Mladina* 50, 23. oktober. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/52613/dr-marjan-smrke-ce-se-poslovimo-od-kaksne-stare-neumnosti-se-ne-poslovimo-od-nicesar-pametnega/> (28. avgust 2016).
28. *World Health Organization*. Dostopno prek: <http://www.who.int/en/> (15. julij 2016).
29. Zgonik, Staš. 2016. Intervju z dr. Tatjano Avšič Županc. *Mladina* 8, 26. februar. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/172799/dr-tatjana-avsic-zupanc/> (15. julij 2016).